

УДК 27-534.35-277

27-1

27-175

DOI: 10.46793/sabornost26.001M

ORCID ID: 0009-0003-2785-8445

Оригинални научни рад

Игнатије Мидић*

Универзитет у Београду, Православни богословски факултет, Београд
Институт за Систематско богословље

Тумачење Молитве Господње: онтолошка и есхатолошка перспектива

Abstract: У овом раду аутор се бави тумачењем Молитве Господње у онтолошком, евхаристијском и есхатолошком контексту. Полазећи од претпоставке да је Молитва Господња превасходно литургијска молитва, аутор показује да њена структура и садржај изражавају етос Цркве као заједнице са Тројичним Богом. Анализа појединачних прозби открива да се призив Бога као Оца заснива на односу љубави који се испуњава у есхатону, да Царство Божје представља сабрање свих у Христу кроз Духа Светога, те да се „хлеб насушни” односи на самог Христа као извора живота. Посебна пажња посвећена је разумевању опроштаја грехова као израза љубави, а не јуридикског односа, као и улози љубави према ближњем као предуслова учешћа у Царству Божјем. У завршном делу рада разматрају се искушење и зло у светлу страха од смрти. Закључно, Молитва Господња се тумачи као есхатолошки усмерен литургијски текст који конституише идентитет Цркве.

Key words: Молитва Господња, Евхаристија, Царство Божје, љубав, заједница, искушење, смрт, онтологија, есхатологија.

Увод

Молитва Господња или Оче наш¹ је по преимућству литургијска молитва. Ово је врло важна напомена, уколико желимо да правилно протумачимо значење ове молитве коју је Господ препоручио својим ученицима. Када их је, науме, како се говори у Светом Јеванђељу (Мт 6, 9–13; Лк 11, 2–4), учио како треба да се моле Богу, Христос је управо изрекао ову молитву. Када се, дакле, наглашава да је ово литургијска молитва, то

* ignatije@bfspc.bg.ac.rs

¹ Овај рад је настао на основу разговора митрополита пожаревачко-браничевског проф. др Игнатија Мидића и уредништва Радиа телевизије Србије (РТС), 9. марта 2020. године.

подразумева у ствари да се она изговара у оквиру Литургије. Ако то прихватимо и сместимо ову молитву у литургијски оквир, тада тврдимо да она изражава у ствари литургијски етос, односно све оне реалности које открива Литургија, другим речима, ова молитва пројављује начин постојања Цркве.² Имајући у виду њено евхаристијско утемељење, неопходно је у том кључу протумачити сам текст молитве. Стога, циљ овог рада огледа се у покушају да се протумачи текст Молитве Господње, али са јасном назнаком њеног евхаристијског утемељења и недвосмисленог есхатолошког усмерења.

1. „Оче наш који си на небесима”

Прве речи, односно прва прозда, или захтев човека јесте обраћање Богу речима: „Оче наш који си на небесима”. Када хришћани читају овај сегмент или када га понављају, имају у већини случајева једну перспективу: Бог је Отац свих нас, зато што нас је створио и Он је горе на небесима. Управо се на овом месту јавља проблем. Наиме, овакво разумевање Бога, који је на небесима, може бити тумачен у Платоновом смислу речи, где се полази од поделе света на онај горњи — духовни и онај доњи — материјални.³ Самим тим, Бог би био далеко, припадао би сфери небеског, горњег и духовног, док би сва остала бића била доле на земљи и самим тим материјална. С обзиром на ову јасну поделу, заједница Бога и људи није могућа. Међутим, посматрано из литургијске и библијске перспективе, ово не одговара хришћанској мисли. Под тим што призивамо и називамо Бога Оцем који је на небесима, подразумевамо, дакле, да ће бити наш Отац у *будућности*,⁴ када се Христос поново јави и дође, или речима Светог Максима Исповедника, када будемо усиновљени у Господу. Конкретно, овај свети отац и каже: „Уз то још учимо се да објављује благодат усиновљења према нама, удостојени да по природи Створитеља благодаћу називамо

² О овоме смо писали у нашој најновијој монографији. Уп. Мидић, 2021, стр. 40–42.

³ О томе смо писали раније. Уп. Мидић, 2008, стр. 178–184. Такође уп. Πλάτων, *Τίμαιος* 27d (ΡΟ 4, стр. 34): „Треба, најпре, извршити ово разграничење: шта је вечно диће, а нема постанка, а шта је ипак оно што увек постаје, а никада није диће” (ἔστιν οὖν διή κατ’ ἐμὴν δόξαν πρῶτον διαίρετέον τάδε: τί τὸ ὄν αἰεὶ, γένεσιν δὲ οὐκ ἔχον, καὶ τί τὸ γιγνόμενον μὲν). Као и Πλάτων, *Τίμαιος* 28c (ΡΟ 4, 34–35): „Тежак је, дакле, подухват открити оца и створитеља овог свемира, па ако се и открије немогуће га је свима објавити” (τὸν μὲν οὖν ποιητὴν καὶ πατέρα τοῦδε τοῦ παντὸς εὐρεῖν τε ἔργον καὶ εὐρόντα εἰς πάντας ἀδύνατον λέγειν). Надаље, ово разграничење Платон објашњава примером занатлије. Уп. Πλάτων, *Πολιτεία* 596b (ΡΟ 4, стр. 785): „Па онда обично говоримо да сваки занатлија који израђује и једну и другу од тих ствари, чини то тако, угледајући се на њихов облик [...] Идеју, пак, или облик по себи занатлија не прави, нити би иједан занатлија тако нешто могао направити” (οὐκοῦν καὶ εἰώθαμεν λέγειν ὅτι ὁ δημιουργὸς ἐκατέρου τοῦ σκεύους πρὸς τὴν ἰδέαν βλέπων [...] οὐ γάρ που τὴν γε ἰδέαν αὐτὴν δημιουργεῖ οὐδεὶς τῶν δημιουργῶν). О свему овоме детаљно уп. Corlestone, 1993, стр. 246. и Ross, 1951, стр. 37.

⁴ Зизијулас, 2006, стр. 283–288.

Оцем”.⁵ Слично говори на другом месту: „А свесвето и чесно призивање Великога Бога Оца символ је суштаственог и стварнопостојећег, по дару и благодати Светог Духа, усиновљења”⁶. Другим речима, када Бог Отац одговори на нашу љубав, коју ми сада имамо и изражавамо призивајући га и називајући га нашим Оцем, уистину *ће биџи* Отац наш.

Очинство у овом смислу, дакле то да је Он нама Отац, извире из једног односа љубави. Директно, ми *желимо* да нам Он буде Отац.⁷ Бог Отац није нама Отац по природи, Он има само једнога Сина и то је Његов јединородни Син, Господ наш Исус Христос, који је постао човек. Он је рођен од Оца, док ми у ствари можемо звати Бога Оцем и Он може да буде наш Бог по једном другом односу заједнице љубави — Њега према нама и наше љубави према Њему. Тако је призив Оца исповедање тријадолошке вере. Опет нас подсећа Свети Максим: „Господ одмах учи да молитељи овим (речима) одговарајуће почињу богословље [...] Јер речи ове молитве објављују Оца и Име Очево (= Сина) и Царство Очево (= Светог Духа), да би се од самог почетка (молитве) научили поштовати и призивати и обожаваати јединствену Тројицу”⁸.

Ово можемо и на нашим људским примерима да видимо да је то заиста тако. Обично признајемо за оца, не онога који је наш отац по природи, то можемо касније, као деца то не знамо, али у ствари зовемо оцем и отац нам је онај са којим склапамо однос, са којим склапамо синовски однос љубави и заједнице. Дакле, ради се о ономе који се према нама односи као диће које нас воли.

2. „Да се свети име Твоје, да дође Царство Твоје, да буде воља Твоја на земљи као на небу”

У наставку молитве, овај део управо представља призивање нас који се молимо Богу Оцу, да дође његово Царство и да буде Његова воља.⁹ По-

⁵ Свети Максим Исповедник, *Expositio orationis Dominicae*, Migne, 1863, стр. 884D = Van Deun, 1991, стр. 42 [261–262]: Πρὸς δέ, καὶ τὴν εἰς ἡμᾶς ἐξαγγέλλειν διδασκόμεθα χάριν τῆς υἰοθεσίας, τὸν φύσει δημιουργὸν χάριτι Πατέρα καλεῖν ἀξιούμενοι).

⁶ Уп. Свети Максим Исповедник, *Mystagogia* 20 (Migne, 1864, стр. 696B = Boudignon, 2011, стр. 47 [752–755]): Ἡ δὲ παναγία τε καὶ σεπτὴ τοῦ μεγάλου καὶ μακαρίου Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἐπικλησις τῆς δοθησομένης ἐνυποστάτου τε καὶ ἐνυπάρχτου κατὰ ὥρεαν καὶ χάριν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος υἰοθεσίας ἐστὶ σύμβολον.

⁷ Зизијулас, 2006, стр. 34–37.

⁸ Свети Максим Исповедник, *Expositio orationis Dominicae* (Migne, 1863, стр. 884B = Van Deun, 1991, стр. 40–41 [231–238]): Εὐθὺς καθήκοντος θεολογίας ἐν τούτοις ἀπάρξασθαι διδάσκει τοῖς προσευχομένοις ὁ Κύριος [...] κατ’ οὐσίαν αἴτιος ὢν· Πατρὸς γὰρ καὶ ὀνόματος Πατρὸς καὶ βασιλείας Πατρὸς δήλωσιν ἔχει τῆς προσευχῆς τὰ ῥήτά, ἵν’ ἀπ’ αὐτῆς διδαχθῶμεν τῆς ἀρχῆς τὴν μοναδικὴν Τριάδα σέβειν, ἐπικαλεῖσθαι τε καὶ προσκυνεῖν.

⁹ Потребно је поменути на овом месту да блажене успомене, митрополит пергамски пружа детаљну анализу овог сегмента Молитве Господње. Уп. Зизијулас, 2021г, стр. 223. и даље. Нарочито су важне његове речи: „Ова молитва је у нашој свести већ изгубила и

ставља се питање: шта значе ове речи? Хришћани су очекивали Царство Божје као васкрсење мртвих и вечни живот.¹⁰ Другим речима, очекивали су да то Царство буде такво где ћемо сви заједно бити око Господа Исуса Христа, сједињени са Њим и кроз Њега у заједници са Богом Оцем. Свети Максим Исповедник говори да, када се молимо Богу Оцу, када га молимо да дође Царство Његово, напомиње да је то истоветно прозби да дође Дух Свети, јер Дух Свети је тај који доноси Царство Божје заједно са Господом нашим Исусом Христом.¹¹ Дух Свети је у ствари тај који чини заједницу, тако и апостол Павле говори,¹² те у ствари Царство Божје подразумева заједницу свих и свега што је Бог створио на једном месту. Ово је важно јер често се код нас под Царством Божјим подразумева психолошко стање. Царство Божје је нама откривено као заједница слободе љубави свих људи, свега што је Отац створио око Господа Христа, управо оно дакле што нам изражава Литургија. Литургија је пројава Царства Божјега, она је икона Царства Божјега, а основни сегмент Литургије, односно њене структуре, представља сабрање свих верних једног географског места на једноме месту око једнога начелника, односно око једнога епископа. То је оно што одговара пророштву у Светом Писму о коме говоре свети апостоли када кажу: „А када дође Син Човечији у слави својој и сви свети анђели с њим, тада ће сести на престо славе своје; и сабраће се пред њим сви народи” (Мт 25, 31–32). То је у ствари тај долазак Господњи и сабрање, то је Царство Божје.¹³

У том Царству, у том сабрању, када превазиђемо смрт, јер у том сабрању неће бити смрти, сви ћемо бити заједно.¹⁴ И они који су умрли, како каже апостол Павле — васкрснуће у телу и они који су живи преобразиће се у смислу да неће више умирати (1Кор 15). Тада ће се и прославити име Божје, то ће бити Његова слава. Јер, како каже псалмопевац, слава Божја смо ми (Пс 8, 5–6). Оно дакле што је Он створио, то је највећа Његова слава и вечно ће постојати, што Господ и жели, јер када нас је стварао, стварао нас је за вечност. Другим речима, стварао нас је да сви будемо око Њега и да сви живимо вечно. Дакле, тада ће се прославити Његово име. Опет,

есхатолошки и евхаристијски карактер. Међутим, не би требало да сметнемо с ума то да не само да је ова молитва од почетка била есхатолошка, већ и то да је представљала центар и срж древних Литургија”. Уп. Зизијулас, 2021г, стр. 224.

¹⁰ О томе нарочито сведоче ранохришћански Символи вере. Уп. детаљније: Kelly, 2014, стр. 30–35.

¹¹ У тумачењу молитве Господње, Максим Исповедник је јасан: „да дође Царство Твоје, то јест Дух Свети”. Свети Максим Исповедник, *Orationis Dominicae expositio* V (Migne, 1863, стр. 885B = Van Deun, 1991, стр. 44 [290–291]): Ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου· τουτέστι, τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον.

¹² Уп. 1Кор 12, 4–13; 2Кор 13, 13; Еф 2, 18–22; 4, 3–4.

¹³ Мидић, 2008, стр. 30–31.

¹⁴ Мидић, 2021δ, стр. 132–136.

како каже псалмопевац, молећи се Богу, „Господе, поживи нас, не дај да нас убију, јер неће мртви славити Господа” (уп. Пс 6, 6; 113, 25). Овим жели да покаже да је вечни живот највећа слава Божја.

3. „Хлеб наш насушни дај нам данас и опрости нам дугове наше као што ми опраштамо дужницима својим”

Обично када људи читају ову молитву Господњу и када дођу до овог места, многи мисле да се ту ради о овом свакидашњем хлебу који правимо и једемо.¹⁵ Међутим, овде се пре свега ради о призиву да дође Господ наш Исус Христос.¹⁶ Јер, Господ је у ствари тај који нам даје живот. Стога, неретко људи мисле да човек живи само о хлебу, овом свакидашњем хлебу. Међутим, Господ каже на једном месту у Светом Писму: „Не живи човек само о хлебу, него о свакој речи која излази из уста Божјих” (Мт 4, 4). Најпре, та Реч Божја је у ствари сам Христос који је дошао међу нас и сјединио се са нама. Реч је заправо једна личност. Исто тако у Светом Писму Новог Завета апостоли често поистовећују Христа са Хлебом живота, и говоре да је Он Хлеб живота (ἄρτος τῆς ζωῆς), који је одозго сишао. И управо ова молитва, дакле ова прозда, „хлеб наш насушни, дај нам данас”, односи се на вапај хришћана да дође Господ и да дође Царство Божје (Отк 22, 20).

Следећа прозда. „и опрости нам дугове наше као што ми опраштамо дужницима својим”, такође указује на реалност Царства Божјег. Ове речи је неопходно разумети у светоотачком смислу, да опроштај грехова указује на Царство Божје. Када Господ каже: „Нећу се сећати више, нећу памтити ваше грехе”, значи, да нам Господ ни на који начин неће узимати у обзир никакав грех.¹⁷ Стога, оно што Господ не памти, то и не постоји. Опроштај грехова од стране Господа јесте опроштај од стране Онога који ће нам даровати вечни живот, Царство Божје и подићи нас из мртвих. То је у ствари однос љубави Божје према нама. Наиме, неретко однос човека према Богу схватамо јуридикски, односно законски, у смислу да је Бог прописао неке законе и чека моменат да их прекршимо, како би нас казнио. Надаље, закључује се да, када прекршимо законе, то смо урадили једном за сва

¹⁵ На ово је посебно упозоравао Свети Максим Исповедник. Уп. Свети Максим Исповедник, *Expositio orationis Dominicae*, Migne, 1863, стр. 897В = Van Deun, 1991, стр. 59 [561–562]: „Јер (човек) мисли да се речју *данас* показује овај век” (Τοῦτον γὰρ οἶμαι δηλοῦσθαι τὸν αἰῶνα διὰ τοῦ σήμερον).

¹⁶ Неопходно је на овом месту поменути речи митрополита пергамског о овом питању, које је изнео у свом тексту из 1994. године. Директно: „Постоји, пак, обиље сведочанстава која воде закључку да хлеб који овом молитвом тражимо није наш свакодневни хлеб, како то обично сматрамо, већ да је евхаристијски хлеб који је ‘надсуштаствени’ (ἐπιούσιος) у смислу ‘долазећег’, оног који ће бити, тј. будућег Царства”. Зизијулас, 2021г, стр. 225. Ову есхатолошку перспективу Молитве Господње пергамски архијереј је додатно нагласио инсистирањем на есхатолошком карактеру идентитета Цркве. Уп. Зизијулас, 2021в, стр. 78–84. Уп. и наш рад Мидић, 2021в, стр. 329–349.

¹⁷ Мидић, 2012, стр. 245–248. Уп. и наш рад Мидић, 2017, стр. 13–62.

времена. Тако да, колико год да се кајемо, остајемо грешници. Међутим, овде се не ради о томе. На овом месту се ради о једном сасвим другачијем односу, а то је однос љубави који је увек повезан са животом. Дакле, када некога волимо, тада занемарујемо његове недостатке, чак и оне моралне и физичке, односно, све те преступе закона. Ту личност волимо толико да желимо да она вечно живи.

О оваквој врсти односа сведочи свакодневно искуство. Када се мати наљути на дете зато што је прекршило неку норму, или се понаша овако или онако, често га грди, али када је дете у опасности да умре или се изгуби, тада мати моли Бога и све у том тренутку заборавља и моли само да јој је дете живо. Ово показује да је овакав однос љубави заправо Божји однос, онај који ће нам дати живот, заборављајући преступе или грехове. Управо на ово указује следећи део прозбе: „као што и ми опраштамо дужницима својим”. То је оно што нас води у Царство Божје. То је оно што може да нас учини да будемо чланови заједнице Царства Божјега. Наиме, ако мрзимо брата, другог човека, а Бог га воли јер то је Бог у ствари, Он одређује и даје нам живот, поставља се питање: како ћемо да се нађемо са њим у истом Царству, у истој заједници са Господом? Шта ће тада бити? Тада морамо да одбацимо и Господа. Дакле, то је нешто што је највећа препрека за улазак у Царство Божје — мржња на другога. Свети Оци су ово подробно тумачили. Они су љубави према ближњем и непријатељу подредили све, чак и пост, молитву и бдења. О томе сведочи један одељак из житија Светог Анастасија Синаита. Наиме, питао је ученик Светог Анастасија Синаита како да заради Царство Божје? Притом објашњавајући му да не може да пости, нити да се суздржава од блуда, нити може бити девственик, нити може да издржи велика бдења. Свети Анастасије Синаит му одговара: „Сине, ево ти најкраћег пута. Љуби ближњег свога и немој имати никад мржњу ни на кога. Дакле, немој злопамтити, то ти је улаз у Царство Божје”.

4. „И не уведи нас у искушење, но избави нас од злога”

Искушење представља ситуације где долази у питање наша слобода¹⁸ у односу на Бога, дакле наша љубав, наше уверење да је Господ увек са нама и да ће нам даровати Царство Божје. Она се јављају обично из страха од смрти. Зато, тај страх, односно смрт је извор свих грехова. Како се говори у Светом Писму: „у смрти смо сви сагрешили” (Рим 5, 12). То значи да, будући да смо смртни, тада смо и подложни греху. Човек неретко мисли

¹⁸ Свети Максим Исповедник, *Expositio orationis Dominicae* (Migne, 1863, стр. 904D = Van Deun, 1991, стр. 68 [721–723]): „Или опет, *искушењем* назива добровољно сарасположење душе према страстима тела, а *злом* онај по дејству начин који испуњава то страсно расположење” (Ἡ πάλιν, περιασμὸν μὲν φύσεως τῆς ψυχῆς ἐκούσιον πρὸς τὰ πάθη τῆς σαρκὸς συνδιάθεσιν, πονηρὸς δέ, τὸν κατ’ ἐνέργειαν συμπληρωτικὸν τῆς ἐμπλάθους διαθέσεως τρόπον).

да ће се на неки други начин ослободити смрти која га стално угрожава. Стога, посеже за неким стварима које нису утемељење на Богу и на вери у Њега, већ тражи неке алтернативне путеве како би се осигурао.¹⁹ И зато су Свети Оци окарактерисали грех као промашај циља. Циљ нашег постојања је да живимо вечно, сваки човек то жели, али вечни живот прои-злази из заједнице са Господом. Дакле, из те личносне заједнице, као што нам у нашем животу искуство личносне заједнице са другим човеком који нас воли у ствари даје живот. Управо грех (ἁμαρτία)²⁰ како су га назвали Свети Оци Јелини,²¹ представља промашај циља. Желимо да достигнемо циљ, да будемо вечни, али у ствари промашујемо, ако то тражимо мимо Господа. Зато прозба „и не уведи нас у искушење” јесте молба да нас не постави у такве ситуације где нас страх од смрти приморава да изгубимо слободу, односно да изгубимо поверење у Њега — љубав. Таквих ситуација много има, те стога су нас Свети Оци увек саветовали, Господ нас је увек саветовао, да се не дојимо и да је увек са нама и да никад неће бити одсутан. Зато Господ говори: „ако и жена заборави пород свој, ја вас нећу заборавити” (уп. Ис 49, 15). Дакле, Он је страдао за нас, Он нас је створио из љубави пре свега. Господ је дао живот за нас, и Он неће да допусти да пропаднемо. Међутим, Он неће то учити на силу — то би било мучење за нас. Замислимо да неког волимо толико, а да нас он не воли. Тада је успостављање односа љубави мимо његове воље, односно, то је за њега пакао и мучење. Зато, управо молимо Господа овом прозбом да нас не уведе у такве ситуације.

И на крају стоји прозба: „но избави нас од злога”. Овде је акценат на зломе, дакле не од зла, него од злога. Зло је овде персонификовано у смислу да је то једна личност и пре свега мисли се на сатану. А сатана у ствари жели да поништи све што смо тражили. Дакле, сатана има за циљ да поништи живот. Он је зато богоборац. Бог ствара живот, Он жели да буде живот, а сатана жели да не буде живота. Он жели да ништавило постоји. И зато, молимо Господа да нас избави од злога, да нас избави од онога који својом мржњом жели да нас поништи и уништи као бића.²² Молимо се дакле, да нас Господ избави од сатане, зато што је сатана управо тај који жели да поништи Божје дело.²³ Потребно је имати на уму оно што је писао Досто-

¹⁹ Уп. о томе више Јанарас, 2019, стр. 61–68.

²⁰ О овој речи у оквиру светоотачког опуса уп. Lampe, 1961, стр. 82–84. На овом месту аутор проналази преко стотину директних навода ове речи у значењу промашаја циља.

²¹ Мидић, 2008, стр. 36–42, 91–107. Као и Мидић, 2012, стр. 35–47.

²² Мидић, 2012, стр. 212–216. Основно полазиште на овом месту студије јесте да је смрт одвајање од Бога и разједињење и поништење бића.

²³ Свети Максим Исповедник, *Expositio orationis Dominicae*, Migne, 1863, стр. 904C = Van Deun, 1991, стр. 67 [716–717]: „А злим назива онога који је тај закон умешао у природу људи — ђавола” (Πονηρὸν δέ, τὸν τοῦτον ἐμφυράντα τῇ φύσει τῶν ἀνθρώπων διάβολον).

јевски у *Злим дусима*, где се бави овим проблемом, дакле, проблемом зла.²⁴ На овом месту постоји једна сентенца, када Кирилов жели да покаже како ће човек да буде Бог, како ће да уништи свакога Бога и да Бог не постоји, завршавајући тиме да, ако човек изврши самоубиство, ако поништи живот, тада ставља тачку на све.²⁵ Тада се успоставља његова воља и нема више никаквих богова, нема ничега. Овде Достојевски показује да зло у крајњем случају има тенденцију да поништи живот.

Закључак

Анализа Молитве Господње у онтолошком, евхаристијском и есхатолошком кључу показује да ова молитва није тек скуп појединачних прозби, нити приватни религијски израз, већ синтеза целокупног етоса Цркве као заједнице са Тројичним Богом. Њена унутрашња структура открива динамику односа који се остварује у Литургији: од призивања Бога као Оца, преко ишчекивања Царства Божјег, до конкретног начина постојања који подразумева љубав, праштање и слободу од страха од смрти.

Почетни призив „Оче наш који си на небесима” открива да се богословље очинства не заснива на природном односу, већ на слободној заједници љубави која има своје испуњење у будућем веку, у усиновљењу у Христу. Тиме се превазилази свака дуалистичка подела стварности и отвара перспектива есхатолошког односа у коме Бог постаје Отац онима који га призивају у љубави. Средишњи део молитве, у коме се призива долазак Царства Божјег, показује да је циљ хришћанског постојања сабрање свих у Христу, у Духу Светоме, као заједници живота и љубави. Царство Божје није унутрашње психолошко стање, већ конкретна евхаристијска реалност која се већ сада пројављује у Литургији као икони Будућег века. У том контексту, „хлеб насушни” се открива као сâм Христос — извор живота, чији долазак Црква ишчекује. Прозба за опроштај грехова додатно потврђује да је однос Бога и човека заснован на љубави, а не на јуридикском принципу. Опроштај се не схвата као правно оправдање, већ као дар живота који произлази из заједнице са Богом, при чему је љубав према ближњем неопходни елемент учешћа у Царству. Мржња и злопамћење

²⁴ Уп. Зизијулас, 2021б, стр. 47–63.

²⁵ Уп. речи: „Слобода по Достојевском јесте онтолошко, а не етичко питање [...] Као што је случај код Кирилова у *Злим дусима*, али и у другим случајевима код Достојевског, писац доводи питање слободе до крајњих егзистенцијалних граница. Слобода значи, по његовом мишљењу, или да прихватиш постојање као дар Некога, дар Божји, или да порекнеш саму своју егзистенцију, односно да извршиш самоубиство, ако нећеш да прихватиш Бога, тј. да прогласиш самога себе за Бога”. Уп. Зизијулас, 2021б, стр. 60. Такође, нешто раније, 2003. године, у оквиру Међународног богословског симпозиона „Онтологија и етика”, у Пожаревцу, митрополит Јован је детаљно говорио о односу онтологије и етике, помињући управо питање слободе. Уп. Зизијулас, 2021а, стр. 25–44. У том контексту уп. и наш рад Мидић, 2021а, стр. 3–47.

показују се као суштинске препреке заједници, јер противрече самом начину постојања који Царство Божје подразумева. Завршне прозбе молитве откривају антрополошку и сотириолошку димензију хришћанског искуства: искушење се јавља као последица страха од смрти, који човека наводи да тражи живот мимо Бога, чиме промашује свој циљ. Зато молитва представља вапај за очувањем слободне љубави са Богом. Истовремено, прозба за избављење од злога указује на природу зла, чији је крајњи циљ уништење живота и прекид заједнице са Богом.

У целини посматрано, Молитва Господња се показује као иконични језик Цркве као иконе Царства Божјег: она обликује начин живота који је већ сада укореењен у будућем Царству Божјем. Као литургијска молитва, она не само да изражава веру Цркве, већ и конституише њен идентитет, усмеравајући све ка остварењу заједнице љубави са Богом и ближњима, која ће се у пуноћи открити у будућем веку.

Литература

- Boudignon, C. (yp.) (2011). *Maximi Confessoris, Mystagogia — una cum latina interpretatione Anastasii Bibliothecarii*. Corpus Christianorum Series Graeca 69. Turnhout: Brepols Publishers.
- Van Deun, P. (yp.) (1991). *Maximi Confessoris, Opuscula exegetica duo Greek: Expositio in Psalmum LIX; Orationis Dominicae exposition*. Corpus Christianorum Series Graeca 23. Brepols: Leuven University Press.
- Geoffrey, L. (1961). *A Patristic Greek Lexicon*. Oxford: Clarendon Press.
- Зизијулас, Ј. (2006). *Заједница и гpyіосі — даље сіyудіе о лично-сіи и Цркви*. Пожаревац: Одбор за просвету и културу Епархије пожаревачко-браничевске.
- Зизијулас, Ј. (2021a). Онтологија и етика. У З. Матић (прир.), *Саборності — аніолоіјски избор 1995–2020 — доіринос мийройолиіа Јована Зизијуласа* (стр. 23–45). Пожаревац: Одбор за просвету и културу Епархије пожаревачко-браничевске.
- Зизијулас, Ј. (2021б). Достојевски и етика. У З. Матић (прир.), *Саборності — аніолоіјски избор 1995–2020 — доіринос мийройолиіа Јована Зизијуласа* (стр. 45–67). Пожаревац: Одбор за просвету и културу Епархије пожаревачко-браничевске.
- Зизијулас, Ј. (2021в). Идентитет Цркве. У З. Матић (прир.), *Саборності — аніолоіјски избор 1995–2020 — доіринос мийройолиіа Јована Зизијуласа* (стр. 67–85). Пожаревац: Одбор за просвету и културу Епархије пожаревачко-браничевске.

- Зизијулас, Ј. (2021г). Евхаристија и Царство Божје. У З. Матић (прир.), *Саборносћ — анѿолоѿјски избор 1995–2020 — доѿринос миѿроѿолиѿа Јована Зизијуласа* (стр. 217–291). Пожаревац: Одбор за просвету и културу Епархије пожаревачко-браничевске.
- Јанарас, Х. (2019). *Проѿив релиѿије*. Лос Анђелес – Врњци: Севастијан Прес – Интерклима графика.
- Copleston, F. (1993). *A History of Philosophy — Greece and Rome (From the pre-Socratics to Plotinus)*. New York – London: Image Books – Doubleday.
- Kelly, J. N. D. (2014). *Early Christian Creeds*. London: Routledge.
- Migne, J. P. (yp.) (1863). *Patrologiae Cursus Completus. Series Graeca*. Pariis.
- Migne, J. P. (yp.) (1864). *Patrologiae Cursus Completus. Series Graeca*. Pariis.
- Мидић, И. (2008). *Биће као есхаѿолошка заједница*. Пожаревац: Одбор за просвету и културу Епархије пожаревачко-браничевске.
- Мидић, И. (2012). *Проблем смрѿи у хришћанској онѿолоѿији — смрѿ као „наѿјори нейриѿаѿел”*. Пожаревац: Одбор за просвету и културу Епархије пожаревачко-браничевске.
- Мидић, И. (2017). За један другачији начин живота. *Саборносћ*, 11, 13–62.
- Мидић, И. (2021). *Једна и мноѿе Цркве и ѿроблем њиховоѿ јединсѿва: ѿеолошки ѿрисѿуѿ*. Пожаревац: Одбор за просвету и културу Епархије пожаревачко-браничевске.
- Мидић, И. (2021а). Онтологија и етика у светлу христологије Св. Максима. У З. Матић (прир.), *Саборносћ — анѿолоѿјски избор 1995–2020 — доѿринос миѿроѿолиѿа Иѿнаѿија Мидића* (стр. 3–47). Пожаревац: Одбор за просвету и културу Епархије пожаревачко-браничевске.
- Мидић, И. (2021б). Проблем смрти у хришћанској теологији. У З. Матић (прир.), *Саборносћ — анѿолоѿјски избор 1995–2020 — доѿринос миѿроѿолиѿа Иѿнаѿија Мидића* (стр. 117–145). Пожаревац: Одбор за просвету и културу Епархије пожаревачко-браничевске.
- Мидић, И. (2021в). Однос Цркве и Царства Божјег. У З. Матић (прир.), *Саборносћ — анѿолоѿјски избор 1995–2020 — доѿринос миѿроѿолиѿа Иѿнаѿија Мидића* (стр. 327–349). Пожаревац: Одбор за просвету и културу Епархије пожаревачко-браничевске.
- Πλάτων. (1900–1907). *Πολιτεία*. У J. Burnet (yp.), *Platonis Opera*, tomus IV, tetralogias III–IV Continens. PO 4. Oxonii: E Typographeo Clarendoniano.
- Πλάτων. (1900–1907). *Τίμαιος*. У J. Burnet (yp.), *Platonis Opera*, tomus II, tetralogias III–IV Continens. PO 4. Oxonii: E Typographeo Clarendoniano.
- Ross, D. (1951). *Plato's Theory of Ideas*. Oxford: Clarendon Press.

Ignatije Midić

University of Belgrade, Faculty of Orthodox Theology, Belgrade
Institute for Systematic Theology

Interpretation of the Lord's Prayer: An Ontological and Eschatological Perspective

In this paper, the author examines the Lord's Prayer within an ontological, Eucharistic, and eschatological context. Proceeding from the assumption that the Lord's Prayer is primarily a liturgical prayer, the author demonstrates that its structure and content express the ethos of the Church as a communion with the Triune God. An analysis of the individual petitions reveals that the invocation of God as Father is grounded in a relationship of love fulfilled in the eschaton; that the Kingdom of God represents the gathering of all in Christ through the Holy Spirit; and that the "daily bread" refers to Christ Himself as the source of life. Particular attention is devoted to the understanding of the forgiveness of sins as an expression of love rather than a juridical relationship, as well as to the role of love for one's neighbor as a prerequisite for participation in the Kingdom of God. In the concluding part, temptation and evil are considered in the light of the fear of death. Ultimately, the Lord's Prayer is interpreted as an eschatologically oriented liturgical text that shows the identity of the Church.

Key words: Lord's Prayer, Eucharist, Kingdom of God, love, communion, temptation, death, ontology, eschatology.

Датум пријема чланка: 25. 05. 2026.

Датум прихватања чланка за објављивање: 08. 06. 2026.